

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

TEMELJNO USPOSABLJANJE UČITELJEV V PROGRAMU USPOSABLJANJE ZA ŽIVLJENJSKO USPEŠNOST BEREMO IN PIŠEMO SKUPAJ (UŽU – BIPS)

Ljubljana, 2011

Projekt financirata Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za šolstvo in šport. Projekt se izvaja v okviru **Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013**, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljševanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja.«

Program:

TEMELJNO USPOSABLJANJE UČITELJEV V PROGRAMU USPOSABLJANJE ZA ŽIVLJENJSKO USPEŠNOST BEREMO IN PIŠEMO SKUPAJ (UŽU – BIPS) – predlog

Leto nastanka programa: **2002**

Leto prenove programa: **2011**

Jezikovni pregled: **nelektorirano besedilo**

Besedilo programa TU za učitelje UŽU BIPS je nastalo na Andragoškem centru Slovenije, brez dovoljenja pripravljavca programa ni dovoljeno kopirati ali drugače razmnoževati besedila oziroma njegovih delov.

KAZALO

1. SPLOŠNI DEL.....	3
1.1. IME PROGRAMA.....	4
1.2. UTEMELJENOST PROGRAMA.....	4
1.3. CILJNA SKUPINA	12
1.4. CILJI/KOMPETENCE.....	13
1.5. TRAJANJE PROGRAMA	14
1.6. POGOJI ZA VKLJUČITEV V PROGRAM, PRIZNAVANJE ŽE PRIDOBLENEGA ZNANJA, POGOJI ZA NAPREDOVANJE, POGOJI ZA DOKONČANJE PROGRAMA	14
1.7. OBVEZNI NAČINI PREVERJANJA IN OCENJEVANJA ZNANJA MED IZOBRAŽEVANJEM	15
1.8. POSEBNI POGOJI ZA DOSEGANJE KAKOVOSTI IZVAJANJA PROGRAMA UŽU BIPS....	16
 2. POSEBNI DEL	 17
2.1. ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA.....	17
2.2. TEMATSKI SKLOPI/TEME.....	17
2.3. LISTINA.....	18
2.4. SESTAVLJAVCI PROGRAMA	18
SPLOŠNI DEL	

1. SPLOŠNI DEL

1.1. IME PROGRAMA

Ime programa je: Temeljno usposabljanje učiteljev v programu Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Beremo in pišemo skupaj (TU učiteljev v programu UŽU–BIPS).

1.2. UTEMELJENOST PROGRAMA

Program Temeljno usposabljanje učiteljev v programu Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Beremo in pišemo skupaj (TU učiteljev v programu UŽU–BIPS) je nastal na podlagi prenovljenega programa UŽU BIPS.

Program usposabljanja učiteljev v programu Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Beremo in pišemo skupaj je določen tudi s Pravilnikom o smeri izobrazbe učiteljev v izobraževalnih programih za odrasle UŽU-BIPS.¹

Program UŽU–BIPS umeščamo med ukrepe, s katerimi slovenska država pomaga pri zviševanju ravni temeljnih zmožnosti in izobrazbene ravni prebivalstva. Program Beremo in pišemo skupaj je oblikovan tako, da naj bi se vanj vključevali tisti starši otrok iz nižjih razredov osnovne šole (prvo triletnje devetletke), ki nimajo dovolj znanja, da bi pomagali svojim otrokom pri izpolnjevanju šolskih obveznosti. Najpogosteje so to starši, ki so dosegli manj kot srednješolsko izobrazbo oziroma izvirajo iz drugih jezikovnih in kulturnih okolij. Skupna značilnost staršev je, da so pogosteje izobraževalno nedejavni. Cilj programa je razvijanje temeljnih spretnosti na ravni, ki ustreza potrebam staršev v vsakdanjem življenju in za pomoč otroku pri opismenjevanju. Cilji programa zajemajo pridobivanje temeljnega znanja in spretnosti, socialnih spretnosti, usposabljanje za vseživljenjsko učenje in aktivno državljanstvo.

Raziskovanje pojava pismenosti pri nas in v svetu kaže pomemben vpliv družine na razvoj pismenosti otrok. Večina otrok dosega raven pismenosti, ki se ujema s pismenostjo njihovih staršev; to pomeni, da se raven pismenosti v družinah medgeneracijsko ohranja.

Hkrati je potrebno poudariti, da se prav pri tej skupini ljudi potrjuje, da pomanjkljiva pismenost staršev poraja tudi težave s pismenostjo pri njihovih otrocih, ki jih kasneje ovirajo pri učenju in napredovanju v izobraževanju. Ker pogosto ne prepoznajo vzročno-posledične zveze med učnimi težavami in nezadostno pismenostjo, nemalokrat pa se teh težav tudi sramujejo in jih poskušajo prekriti, je še posebej pomembno, kako k njim pristopijo izobraževalci, posebej še učitelji. Program je namenjen manj izobraženim staršem otrok v nižjih razredih osnovne šole (prvo triletnje devetletke). Pri odraslih, ki so se prenehali izobraževati po največ desetih letih in se v vlogi staršev počutijo odgovorne za šolanje svojih otrok, je mogoče pričakovati še tele značilnosti:

- motiviranost za pomoč otrokom pri učenju,
- motiviranost za izboljševanje pismenosti za lastne potrebe,
- pomanjkljivo obvladanje šolskih spretnosti in učnih metod/tehnika,
- pomanjkljiva splošna poučenost in zastarelo znanje,

¹ Pravilnik o smeri izobrazbe učiteljev v izobraževalnem programu za odrasle Usposabljanje za življenjsko uspešnost – Beremo in pišemo skupaj je sprejel minister za šolstvo, znanost in šport, Uradni list RS, št. XX/2012 z dne, XX.2012.

- obremenjenost z delovnimi in družinskimi obveznostmi in pomanjkanje prostega časa.

Potrebo po posebnem programu usposabljanja učiteljev UŽU–BIPS so torej narekovale:

- posebne potrebe ciljne skupine, ki jim je program UŽU–BIPS namenjen in rezultati evalvacije programa UŽU BIPS in TU učiteljev v programu BIPS 2009-2010,
- izhodišča za prenovo programov, ki jih je sprejel SSIO, aprila 2011,
- sodobna spoznanja in teoretsko znanstvena izhodišča.

1.2.1. Rezultati raziskav in pretekle izkušnje z izvajanjem programov UŽU

a) Izsledki nacionalne raziskave pismenosti

Program Beremo in pišemo skupaj je eden izmed programov za razvoj temeljnih zmožnosti odraslih v Sloveniji, ki so nastali po letu 2000, in sicer po objavi izsledkov nacionalne raziskave pismenosti (Možina, 2011, str. 29). Nacionalna raziskava pismenosti je razkrila, katere so najranljivejše in najštevilčnejše skupine ljudi z neustrezno ravni pismenosti. Zato so strokovnjaki na področju izobraževanja odraslih postopno oblikovali model programov za ranljive skupine. Ves čas pa je ACS skrbel za temeljno usposabljanje strokovnjakov, ki izvajajo te programe. Na osnovi izsledkov evalvacij programov in spremljanja izvajanja programov v praksi vemo, da se morajo učitelji, ki se odločijo za delo v programih za ranljive skupine, se zavezati strokovnemu poslanstvu, ki ga bodo s svojim delom uresničevali tako, da bodo: najbolj ranljivim skupinam prebivalstva omogočali dostopnost informacij in znanj o temeljnih zmožnostih, si pri zadevali čim večjega števila najbolj ranljivih, v teku izvajanja programov skrbeli za javno predstavitev dosežkov udeležencev in za njihov poseben način izražanja, skrbeli za to, da odo v teku programa udeleženci pridobivali taka znanja, ki jih bodo lahko samostojno uporabljali v vsakdanje življenju (opolnomočenje). Z vsem tem bodo pripomogli, da bodo udeleženci njihovih programov čim bolj opremljeni za življenje v spremenljivih družbenih razmerah. Pri svojem delu bodo upoštevali, da so njihovi udeleženci lahko tudi večkratno izključeni.

Slika: Poslanstvo programov za ranljive skupine odraslih

Raziskovalci področja pismenosti so med letoma 2001 in 2006 izpeljali manjše raziskave, ki so pokazale, kakšne so izobraževalne potrebe posameznih ciljnih skupin ter njihove možnosti in priložnosti za izobraževanje v okolju, kjer živijo. Ob programu za ciljno skupino je bil oblikovan tudi program usposabljanja strokovnih delavcev, t. i. Temeljno usposabljanje učiteljev za izvajanje programov UŽU, ki ga vsa ta leta vodi in izvaja Andragoški center Slovenije.

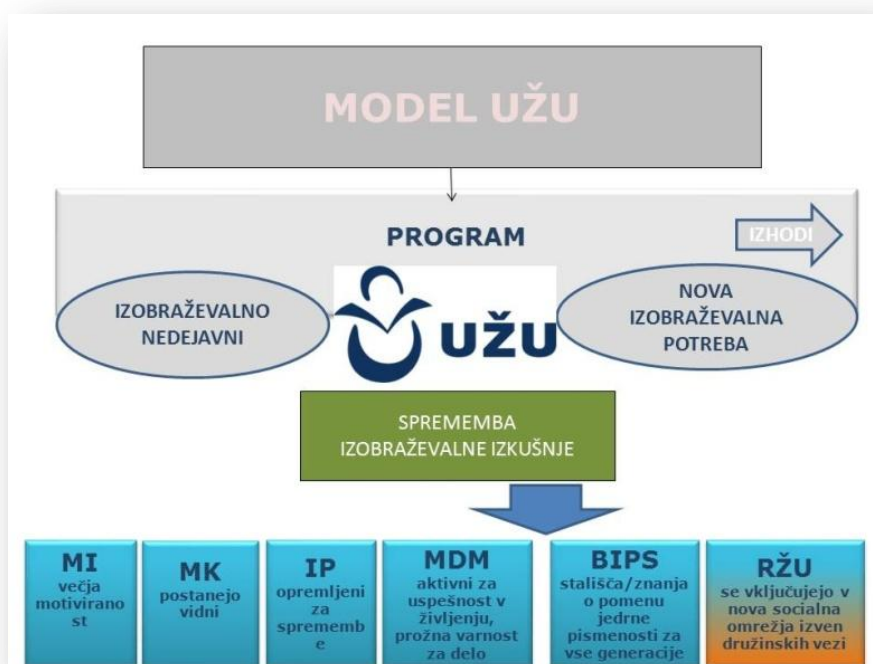
b) Raziskava pismenosti v družini

Raziskava pismenosti v družini je pokazala, da tiste dejavnosti v družini, ki so povezane z rabo in razvijanjem temeljnih spretnosti, s svojo močno doživljajsko sestavino pustijo močno sled na otrocih. Starši skozi dejavnosti (družinske pismenosti) prenesajo na otroke veliko znanja in spretnosti, ki so priprava za osnovno šolo, obenem pa si tako otroci privzgajajo bralne navade in razvijajo bralno kulturo v najširšem pomenu besede. Analiza skupine staršev glede na nekatere lastnosti je pokazala, da skupino staršev in skrbnikov lahko delimo v tri podskupine – na take, ki so zelo, srednje in manj dejavni. Razlikujejo se po stopnji izobrazbe, vrstah in pogostosti opravljanja dejavnosti, ki so povezane s temeljnimi spretnostmi, in po pripravljenosti za sprejemanje strokovnih nasvetov o razvijanju bralnih interesov in navad (Knaflič, 2001, str. 117).

c) Izobraževalni model za razvoj temeljnih zmožnosti odraslih

Model temelji na izobraževalnih potrebah in interesih posamezne ciljne skupine in nedvomno daje pozitivne učinke pri izobraževanju najranljivejših skupin odraslih. Programi so različni zato, ker ponujajo z vidika programske zasnove UŽU različne učne priložnosti. Slovenski model programov UŽU je inovativen v evropskem prostoru.

Slika: Model izobraževalnih programov UŽU

Za vključitev ustreznih pripadnikov ranljive skupine v program je ključna t.i. vstopna motivacija. Ta v programih UŽU še posebej izhaja iz potrebe staršev, da bi pomagali svojim otrokom pri šolskem delu. Program Beremo in pišemo skupaj je oblikovan tako, da naj bi se vanj vključevali tisti starši otrok iz nižjih razredov osnovne šole (prvo triletje devetletke), ki nimajo dovolj znanja, da bi pomagali svojim otrokom pri izpolnjevanju šolskih obveznosti. Najpogosteje so to starši, ki so dosegli manj kot srednješolsko izobrazbo oziroma izvirajo iz drugih jezikovnih in kulturnih okolij. Vstop v program jim bo

prinesel ključno spremembo – pozitivnejšo izobraževalno izkušnjo in konkretna znanja in napotke, kako podpirati in spodbujati otroke pri šolskem delu (pomoč pri domačih nalogah). Novo pridobljeno znanje je uporabno v vsakdanjem življenju družine in pri vzgoji, saj nova izobraževalna izkušnja, ki sta jo dobila tako otrok kot starš, omogoča bistveno bolj demokratičen odnose med družinskimi člani. Ta spoznanja lahko prispevajo k pojavu nove izobraževalne potrebe, ki jo razumemo kot enega od kazalnikov uspešnosti programa.

V program se skupaj s starši vključujejo tudi njihovi otroci, lahko pa tudi člani te družine (npr. stari starši, skrbniki).

1.2.2. Nacionalna evalvacija programov UŽU 2009 – 2011

a) Nacionalna evalvacija javno veljavnih programov

Z nacionalno evalvacijo javno veljavnih programov UŽU, ki je potekala v letih 2009-2010 in prenovi, ki je potekala v letu 2011, so bili prvotni programi posodobljeni². Namen evalvacije je bila strokovna in znanstvena presoja doseganja ciljev in učinkov programov UŽU na nacionalni ravni, ugotovitve in predlogi iz nacionalne evalvacije pa so bili podlaga za posodobitev javnoveljavnih programov UŽU in programov temeljnega usposabljanja za učitelje. Evalvacija se je med drugim osredotočala na to, koliko javnoveljavni programi UŽU zadovoljujejo potrebe posameznih ciljnih skupin in koliko dosegajo zastavljene cilje glede na to, da so se v zadnjih letih družbene razmere in struktura ciljnih skupin hitro spreminjale.

Nacionalna evalvacija programa UŽU-BIPS je pokazala, da je program ustrezno zasnovan (Javrh, 2011)³. Posebnost programa je hkratna navzočnost staršev in otrok, program je tako namenjen tako staršem kot otrokom.

Večina staršev (83,7%) je potrdila, da je s pomočjo programa UŽU-BIPS pridobila nova znanja, ki jim pomagajo pri vzgoji otrok, in nove spretnosti za stike z drugimi (77,5%), sploh pa so ocenili, da je večina znanj zares uporabna v vsakdanjem življenju. Večina staršev (91%) je skozi program tudi utrdila prepričanje, da se morajo tudi sami učiti, če želijo otroku pomagati. Po oceni 67% staršev so njihovi odnosi z otrokom po zaključenem programu občutno bolj demokratični.

V evalvaciji so bili zaznani tudi pozitivni učinki pri učenju otrok v šoli. Polovica staršev je potrdila, da je bil njihov otrok zaradi udeležbe v programu uspešnejši pri slovenščini, 34% staršev je spremljalo izboljšave otroka pri matematiki. Tudi učitelji so zatrdili, da so otroci s pomočjo programa izkusili učenje s starši prek igre, sproščeno govorno nastopanje in izražanje ter druge učne situacije skupaj s starši. Ocenili so, da je za otroke najbolj izrazit učinek programa »učenje ob starših v šolskem okolju«.

Evalvacija je pokazala, da se v program niso vključevali samo predvideni udeleženci. Petina staršev je imela višjo, visoko izobrazbo ali več. Slabše izobraženi starši potrebujejo za vključitev dodatne spodbude. Program je v izhodišču namenjen manj izobraženim staršem, saj so snovalci predvidevali, da imajo prav ti največje težave pri tem, kako otroku učinkovito pomagati pri učenju. Program UŽU-BIPS je glede na rezultate nacionalne evalvacije vsebinsko dobro zasnovan, več pa je potrebno narediti, da bo program dejansko bolj dostopen za najbolj pomoči potrebne starše.

² Nacionalno evalvacijo je izpeljeval Andragoški center Slovenije v sklopu projekta Razvoj pismenosti ter ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja, ki sta ga sofinancirala Evropski socialni sklad in Ministrstvo za šolstvo in šport, da bi se programi prenovili. Novosti programov se bodo vpeljevale v sklopu novega projekta v letih 2001–2014. Glej: http://arhiv.acs.si/dokumenti/Evalvacija_JVP-UZU_in_TU_UZU.pdf.

b) Najbolj opazni učinki za udeležence po končanem programu

Nacionalna evalvacija je pokazala nekaj zakonitosti, ki veljajo za vse programe UŽU, čeprav so si tako glede na ciljne skupine kot tudi glede na opredeljene kratkoročne cilje različni. Programi nedvomno izboljšujejo pismenost odraslih v najširšem pomenu besede, poleg tega lahko pri udeleženih starših in otrocih opazujemo še druge učinke.

Slika: Najbolj izraziti učinki programa UŽU-BIPS

c) Nacionalna evalvacija temeljnega usposabljanja učiteljev BIPS

Za zagotavljanje kakovosti dela in učinkov programov je osrednjega pomena dobra usposobljenost učiteljev in njihova motivacija za delo, ki se kaže tudi prek njihovega občutka predanosti delu učitelja v programih UŽU in doživljanju profesionalnega poslanstva na področju dela z ranljivimi skupinami.

Učitelji sami so v evalvaciji 2009-2010 ocenili, da sta bila tako kakovost kot obseg temeljnega usposabljanja skozi vsa leta ustrezna. Z vsebinami temeljnega usposabljanja je bila večina (88%) zadovoljna. Vse vsebine usposabljanja so bile dobro uporabne v praksi. Največ učiteljev (26,9%) kot svojo šibko točko izpostavilo pomanjkanje izkušenj pri delu s ciljno skupino in postavljanje jasnih meja, kot dodatno stalno strokovno oporo bi potrebovali redno letno izmenjavo izkušenj z drugimi učitelji.

Največ učiteljev (67%) je menilo, da je bila njihova najpomembnejša lastnost, ki vpliva na uspešnost pri delu s starši in otroki v programu, sposobnost prisluhniti posamezniku in se mu prilagoditi. 36% učiteljev je prepoznalo vlogo učitelja v programu UŽU-BIPS kot svoje profesionalno poslanstvo. Glavni motiv, da so se odločili za delo v programu UŽU-BIPS, je bilo dejstvo, da lahko hkrati delajo s starši in otroki. Učitelji so ocenili, da z izvedbami tega programa lahko mnogo doprinesejo na področju družinske pismenosti.

Glede na rezultate empirične evalvacije so bili oblikovani tudi predlogi za prenovo usposabljanja učiteljev, ki so že upoštevani v prenovljenem programu TU:

- Podrobneje je treba opredeliti vstopne pogoje za učitelje (npr. vrsta izobrazbe, izkušnje z učenjem odraslih, vstopno preverjanje znanja).

- Učitelje v programih za razvoj pismenosti je treba posebej dobro usposobiti za prepoznavanje ciljnih skupin v lokalnem okolju, ugotavljanje potreb ranljivih ter za učinkovito prilagajanje programa njihovim specifičnim potrebam. Tako bi omogočili vključevanje novih ranljivih skupin in boljše prilaganje programov njihovim potrebam.
- V program temeljnega usposabljanja učiteljev se vključijo moduli usposabljanja učiteljev za razvoj posameznih kompetenc, za njihovo evidentiranje in vrednotenje.
- Za vzdrževanje kakovosti programov za razvoj pismenosti odraslih je nujno skrbeti za stalni strokovni razvoj učiteljev. Z uvedbo sistematično načrtovanega stalnega strokovnega izpopolnjevanja za učitelje se zagotovi kontinuiteta njihovega profesionalnega razvoja.
- Omogočiti je treba tudi možnosti in priložnosti za kolegialno učenje in izmenjavo dobrih praks iz tujine in iz Slovenije.

1.2.3. Sodobna spoznanja in teoretsko znanstvena izhodišča

a) Temeljne zmožnosti za vseživljenjsko učenje⁴

Evropski parlament je konec leta 2006 sprejel evropski okvir ključnih kompetenc za vseživljenjsko učenje. Okvir prvič na evropski ravni opredeljuje in določa ključne kompetence, ki jih državljani potrebujejo za svojo osebno izpolnitev, socialno vključenost, aktivno državljanstvo in zaposljivost v družbi. Sistemi začetnega državljanstva in usposabljanja članic bi morali spodbujati razvoj teh kompetenc pri vseh mladih, njihova ponudba izobraževanja in usposabljanja za odrasle pa bi morala vsem odraslim zagotoviti dejanske priložnosti, da se teh spretnosti in kompetenc naučijo ter jih vzdržujejo. Različne potrebe učečih se je treba zadovoljevati zlasti z nadgradnjo raznolikih individualnih kompetenc z zagotavljanjem enakosti in dostopnosti tistim skupinam, ki zaradi izobraževalne prikrasnosti, nastale zaradi osebnih, družbenih, kulturnih ali ekonomskih okoliščin, potrebujejo posebno podporo za izpolnitev svojega izobražbenega potenciala. Primer takih skupin vključujejo osebe s šibkimi osnovnim znanji, zlasti pomanjkljivo pismenostjo, tisti, ki so zgodaj opustili šolanje, dolgotrajno brezposelnost in tisti, ki se po dolgi odsotnosti vračajo na delovno mesto, starejši, migranti in invalidi (Ključne kompetence za vseživljenjsko učenje, Evropski referenčni okvir, 2006).

Poudarek temeljnih zmožnosti za vseživljenjsko učenje določajo tudi drugi strateški dokumenti:

- Unescova priporočila o razvoju pismenosti odraslih⁵
- Nacionalni dokumenti (Bela knjiga 2011, Strategija VŽU 2007, predlog ReNPIO 2011-2015).

b) Razvoj temeljnih zmožnosti za življenjsko uspešnost

Neustrezno razvite temeljne zmožnosti/pismenost odraslih najbolj prizadenejo socialno prikrajšane. Pri tem ni največji osebni in družbeni problem to, da so posamezniki za svoje delo slabo plačani in živijo na robu družbe, ampak to, da so bili prikrajšani za možnost, da bi se osebno razvili in primerno izobrazili, zato ne morejo izkoristiti priložnosti, ki jim jih ponuja okolje. Pri nas je pojav neustrezno

⁴ Za poimenovanje ključnih kompetence uporabljamo poslovenjen izraz temeljne zmožnosti. Priporočilo o uporabi poslovenjenega izraza je bilo sprejeto na mednarodnem posvetu Strategija razvijanja in udejanjanja ključnih kompetenc v RS, Ljubljana, 30.-31. 3. 2005, na predlog delovne skupine za terminologijo pod vodstvom profesorja dr. Janeza Dularja. Čeprav pojem ne zajema t. i. »opravilne« zmožnosti (Strategija vseživljenjskega učenja, 2007, 39), je bilo v delovni skupini doseženo soglasje in sprejeto priporočilo, da se uporablja slovenski izraz. Druga poimenovanja za ključne kompetence – pismenost, funkcionalna pismenost, temeljne zmožnosti in spretnosti – pa so praviloma uporabljene pri navajanju opredelitev in stališč posameznih avtorjev, kot jih uporabljajo sami.

⁵ Unesco uporablja v svojih dokumentih dva pojma: pojem »temeljno izobraževanje za vse« in pojem »pismenost odraslih«. S prvim označuje pravico vseh ljudi, da s »temeljnimi izobraževanjem uresničujejo svoje zmožnosti« ter »polno, svobodno in dejavno sodelujejo na vsakem področju življenja«. Pismenost odraslih pa opredeljujejo širše, kot »znanje in spretnosti, ki jih v hitro spreminjajočem se svetu potrebujemo vsi«. Pismenost je tudi »eden od temeljev za druge življenjske spretnosti«, je »katalizator za sodelovanje v družbenih, kulturnih, političnih in gospodarskih dejavnostih in za učenje za vse življenje«. Pismenost odraslih je opredeljena kot temeljna človekova pravica (Hamburška deklaracija, točki 9 in 11). V belémskih sklepih je narejen korak nazaj s stališča pismenosti kot človekove pravice: pismenost odraslih ni več opredeljena kot temeljna človekova pravica, ampak kot pravica, neločljivo povezana s pravico do izobraževanja.

razvitih pisnih spretnosti odraslih množičen, zato ga je mogoče reševati samo z množičnim izobraževanjem⁶ ter usklajenimi ukrepi na osebni, socialni in politični ravni (Drofenik, 2011, str. 133).

Čas, v katerem živimo, zahteva od posameznikov ne le soočanje z nenehnimi spremembami v vsakdanjem in delovnem življenju, temveč tudi pripravljenost in zmožnost sooblikovati spremembe za razvoj demokratičnih družb in blaginjo ljudi. Za uresničevanje te vloge potrebujemo odrasli zelo raznolike zmožnosti, ki jih določajo kognitivni, motivacijski in družbeni pogoji. V teoriji, stroki in politiki je bilo sicer doseženo soglasje, da je med mnogoterimi zmožnosti odraslih treba določiti tiste, ki jih potrebuje vsakdo, da se uči, da nekaj naredi in da nekaj doseže. Na podlagi treh meril so določili osem temeljnih zmožnosti. Pri načrtovanju politik bo potrebno dosledno uveljavljanje merila, po katerem lahko opredelimo zmožnost kot ključno le, če zadosti vsemu trojemu: zahtevam na trgu dela, potrebam v osebnem in družbenem življenju in je pomembna za vse posameznike, ne samo za specialiste ali visoko izobražene (poudarek za vse posameznike) in ne izpostavlja tistih kompetenc, ki so potrebne v določenih specifičnih poklicih, karierah ali socialnih položajih. To pomeni, da – niti na ravni politike niti stroke ali prakse razvijanja in izvajanja programov za razvoj ključnih kompetenc – dejavnosti, ki so osredotočene samo na razvijanje zmožnosti, potrebne za trg dela, ni mogoče interpretirati kot programe/ukrepe za razvoj temeljnih zmožnosti (Drofenik 2011, 131-132).

V evropski in slovenski politiki in praksi razvoja temeljnih zmožnosti so te razdeljene v dve skupini: v osnovne in prečne temeljne zmožnosti. V Sloveniji se je uveljavil nekoliko drugačen prijem kot v evropskih političnih pobudah. Med temeljne zmožnosti, ki jih odrasli razvijajo v programih UŽU, so zajeti sporazumevanje v slovenskem in tujem jeziku, matematika in družboslovje. Med prečne temeljne zmožnosti umeščamo v Sloveniji digitalne zmožnosti, učiti se učiti, medsebojne, medkulturne in družbene ter državljanske zmožnosti; ne pa tudi podjetnosti. Prečno zmožnost kulturna zavest in izražanje razvijajo odrasli v programih UŽU v sklopu maternega jezika in družboslovja (Drofenik 2011, str. 132).

Slika: Izbor temeljnih zmožnosti v programih UŽU

⁶ 25 000 odraslih z neustrezno razvitimi pisnimi spretnostmi bi morali vsako leto vključiti v programe za razvoj pismenosti, Strategija za zviševanje ravni pismenosti odraslih, 2003.

Izbor temeljnih zmožnosti izhaja iz dvajsetletnih izkušenj slovenskih strokovnjakov pri izvajanju programov. Izbranih in v model umeščenih je osem ključnih zmožnosti:

- jedrna pismenost (t.j. »sporazumevanje v maternem jeziku«)
- sporazumevanje v tujih jezikih
- matematična kompetenca
- digitalna pismenost
- vseživljenjsko učenje (t.j. »učenje učenja«)
- socialne in državljanske kompetence
- samoiniciativnost in podjetnost
- splošna poučenost/znanje (t.j. »kulturna zavest in izražanje«, »naravoslovje«, »tehnika«)

Za razvijanje konkretnega procesa učenja pa sta tako opredelitev modela temeljnih zmožnosti kot sam izbor osnovnih in prečnih temeljnih zmožnosti presplošna. Zato je pri razvijanju in še posebno pri izpeljevanju izobraževalnih programov nujno izhajati iz spoznanj, da je za razvoj temeljne zmožnosti bistveno tudi predmetno znanje, da učenja ni mogoče osredotočiti le na učne dosežke in da temeljne zmožnosti niso praktično uporabne same zase, ampak je za njihovo uporabo potrebno specifično znanje, ki izhaja iz praktične izkušnje in refleksije. Poleg tega se morajo načrtovalci razvoja temeljnih zmožnosti odraslih in praktiki pri svojem delu neposredno in sami odločati o tem, katere osnovne in katere prečne zmožnosti razvijati pri odraslih, kako v izobraževalnih programih krepiti posamezne sestavine (spoznavno, čustveno, akcijsko) in kako vključevati izkušnje in krepiti refleksijo odraslih (Drofenik 2011, str. 132-133).

Program Beremo in pišemo skupaj naslavlja izhodiščno potrebo staršev, ki želijo pridobiti in razvijati temeljne spretnosti za pomoč otroku pri opismenjevanju, so za njeno izpolnitev potrebni poudarki v nekaterih temeljnih zmožnostih.

Slika: Poudarjene temeljne zmožnosti v programu Beremo in pišemo skupaj

Najbolj poudarjena temeljna zmožnost v programu Beremo in pišemo skupaj je vseživljenjsko učenje (učenje učenja) in jedrna pismenost (sporazumevanje v maternem jeziku), ob njih pa tudi matematične kompetence, digitalna pismenost in sporazumevanje v tujih jezikih. Ostali kompetenci (socialne in državljanske kompetence, samoiniciativnosti in podjetnost) se skozi program tudi krepi, a se razvijata skozi druge vsebine.

c) Evidentiranje in vrednotenje temeljnih zmožnosti

Sodobne doktrina dela z ranljivimi skupinami odraslih se usmerjajo k pomembnemu koraku, ki omogoča vključevanje in animiranje pripadnikov teh skupin, za katere se je izkazalo, da jih je zelo težko vključiti v izobraževanje. Evidentiranje in vrednotenje pridobljenih znanj je pomemben dejavnik vključevanja teh skupin, saj na ta način dobivajo možnosti za dvig izobrazbene stopnje, s tem pa tudi večje možnosti vključevanja v družbo.

Slika: Elementi procesa vrednotenja temeljnih zmožnosti v okviru izobraževalnega programa (model)

Pri izvajanju postopkov vrednotenja imajo pomembno vlogo izobraževalne organizacije, izvajalke programov za ranljive skupine odraslih, pa tudi učitelji. Njihova nova vloga jih obvezuje, da skozi izvajanje programa skupaj z udeleženci oblikujejo osebno mapo učnih dosežkov (portfolijo), ki bo omogočala zunanje vrednotenje posameznikov temeljnih zmožnosti. Za ranljive skupine je pomembno, da jim izobraževalna organizacija in učitelji pomagajo in svetujejo pri morebitnem zunanjem vrednotenju pridobljenih znanj tudi po zaključku programa.

1.3. CILJNA SKUPINA

Ob pogojih, ki jih določa izobraževalni program za UŽU–BIPS in omenjeni Pravilnik, so v ciljni skupini predvsem strokovnjaki družboslovnih študijskih smeri z univerzitetno izobrazbo ali diplomanti drugih študijskih smeri. Imeti morajo ustrezen motiv za poučevanje v programu in uspešne izkušnje s poučevanjem, svetovanjem ali drugim izobraževalnim in/ali socialno-kulturnim delom z manj

izobraženimi odraslimi. To pomeni, da so že opravljali podobno delo, bodisi poklicno ali kot prostovoljci.

Posebnost dela v programu UŽU BIPS je, da se vanj vključujejo starši in otroci. To zahteva od obeh učiteljev določeno mero predhodnih izkušenj pri delu s skupinami otrok kot odraslih, še bolj pomembno pa je, da imajo tudi že nekaj predhodnih izkušenj z mešanimi skupinami. Rezultati evalvacije 2009-2010 nedvomno potrdili, zelo močan vpliv predhodnih delovnih izkušenj učiteljev za kakovostno izvedbo programa.

Učitelji si morajo za izvajanje programa UŽU BIPS pridobiti posebna andragoška znanja kot so: poznati morajo teoretske temelje in modele za delo z ranljivimi skupinami odraslih, sodobne andragoške pristope za delo z ranljivimi skupinami odraslih, ter razvoj temeljnih zmožnosti za življenjsko uspešnost. Ta znanja si lahko pridobijo v posebnem programu Temeljno usposabljanje učiteljev v programu UŽU BIPS.

Učitelji programu UŽU BIPS dokazujejo svoje znanje in usposobljenost za delo s ciljno skupini programa z obnavljanjem licence vsakih 5 let. Postopke, merila in pogoje za obnavljanje licence postavi ACS v sodelovanju z MŠŠ.

Posebej pomembno pa je, da so usposobljeni za izvajanje programa UŽU BIPS, in sicer s tem da dobro poznajo posebnosti ciljne skupine in njene potrebe ter načrtovanje dela v mešanih skupinah. Za pomembne so tudi organizacijske spretnosti, iznajdljivost in improvizacija.

1.4. CILJI

Temeljni namen tega programa je, da zadosti potrebam po usposobljenosti prihodnjih učiteljev v programu UŽU-BIPS. To pomeni, da si pridobijo potrebno znanje in spretnosti za izpeljavo programa, hkrati pa jim program omogoča uspešno opravljanje dela, jih s tem bogati in jim daje občutek uspešnosti pri delu. Program usposabljanja učiteljev omogoča kakovostno izpeljavo programa UŽU-BIPS.

Splošni cilji programa so:

- poznavanje značilnosti, položaja in potreb ciljne skupine, ki se bo vključevala v program UŽU-BIPS,
- seznanitev z modelom programov za ranljive skupine in s posebnostmi programoma UŽU-BIPS,
- razumevanje družbenega in psihološkega ozadja razvoja temeljnih zmožnosti odraslih, procesi razvoja temeljnih zmožnosti,
- spoznavanje s sodobnimi temeljnimi spoznanji o kognitivnih procesih učenja v odrasli dobi,
- spoznavanje z učinkovitimi didaktičnimi igrami za motiviranje otrok pri delu za šolo in drugimi motivacijskimi tehnikami primernimi za posredovanje staršem,
- uporabljanje učnih metod, ki omogočajo doseganje programskih ciljev (npr.: načini dela v mešanih skupinah otrok in odraslih, projektno učenje, razprava, delo z besedilom, študij primera, učna pogodba, igra vlog idr.),
- svetovanje staršem pri vključevanju v nadaljnje izobraževanje postopkih vrednotenja pridobljenih znanj in zmožnosti,
- zmožnost individualizacije in skupinskega učenja pri izvedbi programa,
- pridobivanje moderatorskih izkušenj za vlogo učitelja UŽU, obvladovanje sodobnih in preizkušenih metod dela, ki so v preteklih letih razvile v programu BIPS,
- opredelitev osebnega poslanstva učitelja.

Iz te opredelitve ciljev izhajajo tudi operativni cilji izobraževalnega programa za učitelje, ki so podrobneje predstavljeni v poglavju Tematski sklopi/teme.

1.5. TRAJANJE PROGRAMA

Za udeležence traja program 62 ur, ki so namenjene organiziranemu in neposrednemu učenju v skupini.

1.6. POGOJI ZA VKLJUČITEV V PROGRAM, PRIZNAVANJE ŽE PRIDOBLENEGA ZNANJA, POGOJI ZA NAPREDOVANJE, POGOJI ZA DOKONČANJE PROGRAMA

1.6.1. Pogoji za vključitev

Kandidati za vključitev v program Temeljnega usposabljanja učiteljev v programu UŽU–BIPS morajo izpolnjevati pogoje, ki jih o strokovni izobrazbi predvideva javni izobraževalni program UŽU–BIPS in omenjeni Pravilnik. Kandidat mora imeti opravljen strokovni izpit in pedagoško-andragoško izobrazbo.

Poleg pogojev, ki zadevajo strokovno izobrazbo, so vstopni pogoji za vključitev v program še:

- izkušnje pri delu s ciljno skupino manj izobraženih odraslih,
- ustrezne moralne vrednote, osebnostne lastnosti in življenjska naravnost, kot: demokratičnost, spoštovanje človeka ne glede na njegov spol, družbeno, rasno, versko, narodno pripadnost, altruizem, izvirnost in ustvarjalnost, samostojnost in odločnost, sposobnost konstruktivnega delovanja v zmed, spoštovanje različnosti, spontanost in spodbujanje sodelovanja med ljudmi, radovednost in volja do učenja, težnja k alternativnim oblikam učenja (lastni učni projekti), veselje do dela z odraslimi, želja po delovanju v skupini in sposobnost zanj,
- računalniška znanja (urejevalnik besedil, delo s preglednicami, internet, elektronska pošta),

Izpolnjevanje teh pogojev se ugotavlja:

- z individualnim vodenim pogovorom (uvodni pogovor) z enim ali dvema strokovnjakoma, ki ju imenuje izvajalec programa - Andragoški center Slovenije. Pogovor poteka po pripravljenem vprašalniku.
- z vprašalnikom za samoevalvacijo, ki ga kandidat za učitelja odda pred vključitvijo v program.

Pri presojanju kandidatove ustreznosti se upoštevajo mnenje izvajalske organizacije UŽU–BIPS, ki je kandidata predlagala, in tudi vse druge reference, ki jih o sebi in svojem delu lahko poda kandidat.

1.6.2. Priznavanje že pridobljenega znanja

Udeleženci, vpisani v ta izobraževalni program, ki že imajo znanje, ki ga le ta nudi, lahko uveljavljajo pravico do priznavanja tega znanja. To pravico lahko uveljavljajo v skladu z navodili v razpisu programa, praviloma pa pred začetkom izobraževanja tako, da ACS posredujejo vlogo za priznavanje z ustreznimi dokazili. Postopek priznavanja poteka na način, ki ga določa Pravilnik o priznavanju že pridobljenega znanja udeležencem v programih usposabljanja in spopolnjevanja ACS. Če je v tem postopku ugotovljeno, da ima posameznik znanje iz delov tega izobraževalnega programa, je oproščen obveznosti pri ustreznem delu izobraževalnega programa.

1.6.3. Pogoji za napredovanje

Posebnih pogojev za napredovanje po programu ni.

1.6.4. Pogoji za dokončanje programa

Pogoji za dokončanje programa so:

- pozitivno ocenjen izvedbeni načrt (seminarska naloga), ki ga kandidat pripravi ob koncu programa (navodila za pripravo izvedbenega načrta in merila za ocenjevanje so podrobneje navedena v izpitnem katalogu);
- opravljene hospitacije v skupini udeležencev (praviloma 5 hospitacij v programu UŽU BIPS);
- pogoj za dokončanje je tudi kandidatov neposredni stik s pripadnikom ciljne skupine programa BIPS, ki ga dokaže tako, da pripravi krajši zapis večurnega druženja s tem udeležencem (v katerem prikaže dejanske življenjske okoliščine v katerih živi tipični predstavnik ciljne skupine in predstavi njegov pogled na svet);
- ugodno mnenje o sodelovanju kandidata med potekom izobraževalnega programa (pozitivno mnenje mentorja o hospitaciji učitelja programu, uspešno izveden kratek učni nastop v skupini udeležencev, uspešna predstavitev prvega dela izvedbenega načrta v skupini učiteljev, pozitivno ocenjen zapis neposrednega stika s potencialnim udeležencem);
- pozitivno ocenjena II. in III. del izvedbenega načrta;
- prisotnost pri vsaj 80% ur v skupini v okviru programa za učitelje in sicer v obeh delih programa.

Kandidat uspešno konča usposabljanje, če izpolni vse navedene pogoje. Če ne izpolni enega od navedenih pogojev, dokazuje svojo usposobljenost v ponovnih/dodatnih ocenjevalnih postopkih, in sicer:

- če je kandidat pri ocenjevanju izvedbenega načrta ocenjen z oceno 'ni opravil', mora v tridesetih dneh od prejema ocene nalogo ustrezno dopolniti ali pripraviti nov izvedbeni načrt ter ga predložiti v ponovno ocenjevanje;
- če mnenje o učnem nastopu pred udeleženci, ter predstavitev 1. dela izvedbenega načrta pred učitelji, izraža dvom o kandidatovi primernosti za učitelja, trije strokovnjaki, ki jih določi ACS, s kandidatom opravijo razgovor;
- če je bil kandidat pri delu v skupini navzoč manj kot 80% predvidenega časa, zagovarja izvedbeni načrt v celoti pred skupino treh strokovnjakov, ki jih določi ACS. Ob zagovoru preverijo ustreznost njegovega strokovnega znanja glede na učne cilje pri posameznih predmetnih področjih in standarde, ki jih predvideva program usposabljanja učiteljev.

Če kandidat ne izpolni več kot enega od zahtevanih pogojev ali je negativno ocenjen tudi pri ponovnem/dodatnem ocenjevanju, lahko postane učitelj v UŽU-BIPS tako, da se znova vključi v program Temeljnega usposabljanja učiteljev v programu UŽU-BIPS in izpolni vse navedene pogoje.

1.7. OBVEZNI NAČINI PREVERJANJA IN OCENJEVANJA ZNANJA MED IZOBRAŽEVANJEM

Preverjanje znanja v programu za učitelje UŽU-BIPS poteka že med izobraževalnim programom (učni nastop pred udeleženci, predstavitev izvedbenega načrta pred učitelji, zapis avtentičnega stika s potencialnim udeležencem). Opazujejo in vrednotijo se udeleženceva iniciativnost, izvirnost pri dajanju pobud in reševanju problemov ter strokovna utemeljenost predlaganih rešitev. Poleg tega se vrednotijo tudi njegova sposobnost sodelovanja, vodenja in usmerjanja skupine ter obseg in način komuniciranja z drugimi udeleženci programa. Kandidatovo delo vrednotijo strokovnjaki, ki jih imenuje izvajalec programa za učitelje.

1.8. POSEBNI POGOJI ZA DOSEGANJE KAKOVOSTI IZVAJANJA PROGRAMA UŽU BIPS

Učitelji programu UŽU BIPS dokazujejo svoje znanje in usposobljenost za delo s ciljno skupini programa z obnavljanjem licence vsakih 5 let. Postopke, merila in pogoje za obnavljanje licence postavi ACS v sodelovanju z MŠŠ.

1. POSEBNI DEL

2.1. ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA

Organizacija programa Temeljnega usposabljanja učiteljev UŽU-BIPS predvideva skupino 25 udeležencev. Neposredno učenje v učni skupini poteka v obliki delavnic in predavanj v bolj ali manj strnjem časovnem obdobju. Celoten program za učitelje (tudi priprava in ocenjevanje izvedbenega načrta) je izpeljan skladno z razmerami, ki jih na eni strani določajo možnosti za izpeljavo javnega programa UŽU-BIPS, na drugi pa življenjske okoliščine in pričakovanja učne skupine.

Pri izpeljavi programa so predvideni naslednji učni pripomočki: projektor, prenosni računalnik za predavatelja, flip chart, bela tabla in plakadni listi. Za samo izvedbo programa morajo biti zagotovljeni tudi materialni pogoji in sicer: učilnica, prirejena za izobraževanje odraslih in mize, ki jih je mogoče poljubno sestavljati.

2.2. TEMATSKI SKLOPI/TEME

Splošni del	Trajanje v urah
SKLOP: TEORETSKI TEMELJI IN MODELI ZA DELO Z RANLJIVIMI SKUPINAMI ODRASLIH	16
Pismenost kot družbeni in kulturni pojav	
Skupne značilnosti ranljivih in izključenih skupin odraslih	
Animacija ciljnih skupin, odstranjevanje ovir	
Sodobne kognitivne teorije učenja odraslih	
SKLOP: SODOBNI ANDRAGOŠKI PROSTOPI ZA DELO ZA DELO Z RANLJIVIMI SKUPINAMI ODRASLIH	16
Medosebni odnosi in dinamika v učni skupini	
Vloge in poslanstvo učitelja pri delu z ranljivimi skupinami ter njegov profesionalni razvoj	
Razvoj temeljnih zmožnosti odraslih v učnih projektih, projektno učno načrtovanje	
Spremljanje in vrednotenje posameznikovega napredka (OIN, mapa učnih dosežkov) med izvajanjem programa	
SKLOP: RAZVOJ TEMELJNIH ZMOŽNOSTI ZA ŽIVLJENJSKO USPEŠNOST	16
Model temeljnih zmožnosti v programih UŽU	
Razvijanje matematičnih temeljnih zmožnosti pri odraslih	
Razvijanje bralnih zmožnosti pri odraslih	
Razvijanje pisnih zmožnosti pri odraslih	
SKUPAJ	48

Usposabljanje za izvajanje programa UŽU BIPS	24
Spoznavanje programa UŽU-BIPS – predstavitev programa in njegovih sestavin, razvoj temeljnih zmožnosti v programu UŽU-BIPS na posameznih	

področjih in načrtovanje učnih projektov za doseganje standardov zmožnosti	
Uporaba inovativnih didaktičnih pripomočkov in drugih novih tehničnih pripomočkov, načini dela v mešanih skupinah otrok in odraslih obvladovanje sodobnih in preizkušenih metod dela, ki so v preteklih letih razvile v programu BIPS, spoznavanje z učinkovitimi didaktičnimi igrami za motiviranje otrok pri delu za šolo in drugimi motivacijskimi tehnikami primernimi za posredovanje staršem	
Psihologija otrok v starosti 7-12 let, obvladovanje hiperaktivnih otrok in neprimernega vedenja posameznikov (tudi staršev), prepoznavanje skritih potencialov otrok in njihovih interesov	
Predstavitev I. dela izvedbenega načrta UŽU-BIPS	
Evalvacija programa UŽU-BIPS	
SKUPAJ	24
CELOTEN PROGRAM SKUPAJ	62

2.3. LISTINA

Udeleženci po koncu programa ob izpolnjevanju pogojev, ki jih predvideva, prejmejo potrdilo Ministrstva za šolstvo in šport o udeležbi na usposabljanju. V njem so navedeni: ime in sedež izvajalca, naziv potrdila, številka potrdila, podatki o prejemniku potrdila (ime in priimek, datum rojstva), čas izvajanja programa, vrsta programa, ime programa, trajanje programa, št. pridobljenih točk, podpis odgovorne osebe, kraj in datum izdaje potrdila, žig ACS.

Udeleženci poleg potrdila Ministrstva za šolstvo in šport pridobijo tudi Prilogo ACS k potrdilu Ministrstva za šolstvo in šport o profesionalnem usposabljanju strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju. Priloga ima naslednje podatke: naziv potrdila/priloge, številka potrdila/priloge, podatki o prejemniku potrdila/priloge (ime in priimek, datum in kraj rojstva), ime programa, vsebina programa, trajanje programa v celoti, trajanje delov programa, podatek, da je kandidat izpolnil pogoje za zaključek programa, vrsto in vsebine preverjanja znanja, ime in priimek ter podpis vodje programa usposabljanja oz. spopolnjevanja, ime in priimek ter podpis direktorja ACS, kraj in datum izdaje potrdila/priloge, žig ACS.

Če zaradi posebne narave učne skupine ne izdamo potrdila Ministrstva za šolstvo in šport o udeležbi na usposabljanju, tistim udeležencem, ki so uspešno zaključili program, izdamo Potrdilo ACS o uspešno zaključenem usposabljanju oz. spopolnjevanju, ki vsebuje iste podatke kot so v prejšnjem odstavku navedeni za Prilogo.

2.4. SESTAVLJAVCI PROGRAMA

Pri prvotni zasnovi programa so sodelovale: dr. Livija Knaflič, Natalija Žalec, spec. in Sonja Klemenčič, prof.

Program je bil posodobljen ob sodelovanju mag. Estere Možina, dr. Petre Javrh, Manuela Kurana in Katje Vrbajnsčak.